

ANTİK ÇAĞ'DA AMAZONLAR SÖYLENCESİ VE ATTİKA SERAMİKLERİ ÜZERİNDEKİ BETİMLEMELERİ

Hüseyin METİN*

Anadolu kaynaklı efsanelerin birçoğu olmuş olayları yansıtır. Bu yüzden gerçeklik ve tarihsel nitelik taşırlar. İzlerine destanlarda olduğu kadar, tarihçilerin ve coğrafyacıların eserlerinde rastlamamız bunu kanıtlar. Amazonlar bu gerçeğin en belirgin örneğidir. Çünkü efsaneler yalnız bir olayı değil, bütün bir düzeni dile getirir. Anadolu'da binlerce yıl anaerkil bir toplum düzeni içinde yaşamış ve bu düzenin simgesi olan Ana Tanrıçaya değişik adlarla tapınılmıştır. Amazonlar işte bu düzenin kalıntılarıdır. Babaerkin özellikte olan Grek mitolojisini bu kadar etkilemiş olmaları da bu yüzdendir¹. Amazonlar söylencesi, Antik Grekleri o kadar büyülemişti ki, gittikleri her yere bu söylenceyi taşımışlardır. Grek yayılmasıyla birlikte bu söylence de büyümüş, en sonunda bütün dünya bu romantik söylence kişilerle dolmuş ve Amazonlar gerçeği unutulup gitmiştir².

Büyük filozof Platon ve Sokrates Amazonların Yunanistan hatta Atina'ya akın etmiş olduklarını kesin bir tarihsel gerçek olarak kabul eder. İ.Ö 4. yüzyılda yaşamış olan bu büyük şahsiyetlerin kolay kolay mitolojik efsanelere inanacak zekalardan biri olmadıkları kesindir³.

Herodotos Amazonlar hakkında şunları söyler: "Yunanlar Amazonları Thermedon'da yendikten sonra, ele geçirdikleri esirleri üç büyük gemiye bindirdiler. Gemiler kıyıda açılınca, Amazonlar gemideki erkeklere ansızın hücum ederek hepsini kılıçtan geçirdiler. Ne var ki, kullanmasını bilmedikleri için gemileri kendi haline bıraktılar. Rüzgar gemileri bir yere götürdü. Amazonlar orada karaya çıktılar. İçerlere doğru yürüyünce otlamakta olan bir sürü ata rastladılar. Atların sırtlarına atlayınca hayvanları sürdüler ve İskitlere ait malı mülkü yağma ettiler. İskitler şaşırıldılar. Bu insanların dili, giyim kuşamı, töreleri hep yabancıydı. Bu yabancıları delikanlı sayarak onlarla savaşa tutuştular. Ölenleri kontrol edince bunların erkek değil, kadın olduklarını gördüler. İskitler bunun üzerine toplanıp birbirine danıştılar. O andan sonra onların canına kıymamaya, fakat onların sayısı ne kadarsa yanlarına o kadar delikanlı göndermeye kadar verdiler. Delikanlılar bu karara göre yabancılarla savaşmayacak, ama onların yanında karargah kuracaklardı. İskitlerin amacı bu yabancı kadınlardan döl almaktı. Delikanlıların kendilerine bir zarar verme niyetinde olmadıklarını anlayan Amazonlar,

onlara dokunmadılar. Delikanlıların tıpkı Amazonlar gibi silahları ve atları vardı. Onlarda tıpkı bu kadınlar gibi aynı hayatı yaşıyordu. Yani av avlayıp yağma ediyorlardı. Sıcak yaz gününde Amazonlar, öğlen vakti birbirlerinden ayrılıp teker çifter ağaçların gölgelerinin altına uzanıyorlardı. İskitler bunu görünce, onlar da öyle hareket etmeye başladılar. Buarada İskitlinin biri bir Amazona yanaştı. Kadın delikanlıyı reddetmedi. Amazon konuşamıyordu. Çünkü dilini bilmiyordu. Eliyle işaret ederek, delikanlının yanına ertesi günü bir delikanlı almasını, çünkü iki Amazon olarak geleceğini bildirdi. Ertesi günü delikanlı bir arkadaşını daha getirdi ve Amazonun ikinci bir Amazonla oraya geldiğini gördü. Olup biteni öteki delikanlılar öğrenince onlar da öyle yaptılar. Böylece iki karargah birleşti. Çocuklara anneleri İskit diline karışık kendi dilini öğretiler. Sonraları bu insanlara Savromatae (Sarmatlar) dendi"⁴.

'A' ve 'mazon' kökünden türeyen bir sözcük olan Amazonlar kelime olarak 'memesizler' anlamına gelir. Anlatılanlara göre bu kadınlar, dünyaya gelen erkek çocukları sakat bırakır ya da öldürürlerdi⁵. Bu kadınlar yalnız kız çocukları büyütmede ve rahatlıkla yay kullanıp ok atabilmeleri için onların göğüslerinden birini küçük yaşta almakta ya da dağlamaktaydılar⁶. Ancak birçok tarihçiye göre bu kavram bir hayal ürünü olmaktan ileriye gitmez. Gerek kabartma, gerekse resim olarak Amazonları temsil eden binlerce sanat eserinin hiçbirinde Amazonlar tek göğüslü olarak gösterilmemiştir. Bazen sağ göğüsleri örtülü gösterilir. Ancak örtünün altında sağ göğsün kabartısı izlenebilir⁷. Graves'e göre eski Kafkas dilinden gelen Amazon sözcüğü bu dilde 'ay kadınları' anlamına gelir⁸. Amazonların da Ay Tanrıçası'na, yani hem bir Ay Tanrıçası'na (sonradan yıldız anlamında

İştar, Astoret ve Sidarte'den Astarte'ye dönüşmüş oluyor) hem de ana Tanrıça Kybele'ye ve ondan gelişen Anadolu'nun on sekiz memeli Artemis'ine taptıkları için kendilerine bu ad verildiğini ileri sürerler. Bütün bu araştırmalardan Amazon sözcüğünün hangi dille ilgili, hangi anlamda bir sözcük olduğu henüz saptanmadığı anlaşılmaktadır⁹.

Efsaneye göre Amazonlar savaş tanrısı Ares ile Aphrodite'nin kızları sayılır¹⁰. Bazı kaynaklarda Amazonların annesi Harmonia olarak belirtilir¹¹. Ay Tanrıçası'nın sadık birer hizmetkârı olan bu rahibeler¹² Antik dünyanın en uç noktasında (coğrafi olarak Karadeniz sahillerinde), Termodontes Irmağı yakınlarında ve Sirte körfezinde yaşayan efsanevi savaşçı kadınlar topluluğudur¹³. Amazonların burada Themiskyra adlı bir kent kurmuş olduğu da söylenir; ancak kent yaşantısının, destanlarda anlatılan Amazonlara uymadığı görülmektedir¹⁴.

Yüzyıllar boyunca halkların çeşitli inançlarının ortaya çıkması ve ozanların yeni uydurmalarıyla, Amazonlar öyküsüne katkıda bulunması, ilkçağın ileri döneminde, hayli değişik Amazonlar inancı ortaya çıkmıştır¹⁵. Örneğin Herodotos, Amazonların Yunan'larca yenilgiye uğratarak tutsak edildiklerini, ama gemiye doldurulup denize açıldıklarında Yunan erkeklerinin üstüne atılıp onları öldürdüklerini, Kırım'da karaya çıkıp İskitlerle dost olduklarını anlatmasına karşın¹⁶, daha sonraki yazarlar ise, Amazonları çok daha uzaklara götürürler. M.S. 1. yüzyılda yaşamış bir tarihçi olan Sicilyalı Diodoros; Amazonlar kadınlarca yönetilen bir ulustur. Bu ulusta, askerlik yükümlülüğü genç kızlara düşer. Askerlik görevini bitiren genç kız, çocuk sahibi olmak için erkekle ilişki kurabilir; erkekler diğer toplumlarda kadınların bulunduğu

durumdadırlar¹⁷. Bu ulusun öz yurdu Libya'dır. Ancak Kraliçe Myrina Döneminde, onun önderliğindeki Amazon orduları büyük bir savaş yolculuğuna çıkmışlar, Atlantis ülkesi yakınında Gorgo¹⁸ ulusu ile savaşmış ve onları yenmişlerdir. Sonra doğuya dönüp, Mısır'a yönelmişler; Tanrı Osiris'in Tanrıça İsis'ten doğma oğlu Tanrı Horus'la barış antlaşması yaparak savaş yolculuğunu sürdürmüşlerdir. Arabistan (Sina Yarımadası, Filistin) ve Suriye'den geçip Torosları aşarak Anadolu'nun batı kıyılarına, Ege Denizine ulaşmışlar, o kıyılarda birçok kent kurup bunlara en yiğit önderlerinin adlarını vermişlerdir. Sonra Lesbos, Samothrake adalarını alarak bunlar üzerinden Trakya'ya geçmişler ve tüm dünyaya boyun eğdirmeyi başarinca öz yurtları Libya'ya dönmüşlerdir¹⁹.

İlkçağda, Anadolu'nun Ege denizi kıyısındaki parçalarından İonia'daki Ephesos, Smyrna kentlerinin²⁰, Aiolis bölgesindeki Kyme, Gryneion, Pitane kentlerinin; Lesbos Adasındaki Mytilene kentinin; ayrıca Marmara Denizi ve Karadeniz kıyılarındaki bazı Anadolu kentlerinin, örneğin Myrleia'nın (sonraki adıyla Apameia) ve Sinope kentinin Amazonlarca kurulduğuna inanılıyordu²¹.

Ephesos'daki Artemis Tapınağı Amazonlar tarafından yapılmıştı²². Bu gelenek gerçekte Atina Akropolü'ndeki koreler, yani genç kızlar gibi Tanrıça Artemis'e hizmet eden soylu genç kızlar olan kadın avcı ya da savaşçıların toplu yontularını günışığına çıkaran kazılarla da doğrulanmıştır. Bu anıtlar, ilk kalıntılar arasında Hitit etkisinin belirgin izlerini gözlemleyen Lethaby tarafından yayınlanmıştır²³. Birçok bilim adamı da, Amazonların bir Hitit tapınımla bağlantılı oldukları ve daha sonraki Artemis'e tapınmanın bu olgudan kaynaklandığı konusunda Lethaby'e katılmaktadır.

Bütün bunlardan açıktır ki, Amazonlar inancının, Hititler Döneminde Ephesos'ta yürütülen Ana Tanrıça tapınağında görevli, savaş donanımıyla törenlere katılan kadınlar nedeniyle ya da bunların anısı veya da bunları canlandıran heykelcikler vb. nedeniyle doğduğu sonucu çıkmaktadır²⁴.

Bu tezi savunanlar, mitlere göre Amazon başkentinin bulunduğu yerin, aynı zamanda Hitit ülkesinin göbeğini oluşturmakta olan Kuzeydoğu Anadolu'da olduğuna; Amazonların Batı Anadolu'nun ortasına, yani Smyrna ve Ephesos'agelmiş olduklarına, oysa Anadolu'nun ancak bu bölgesinde Hitit eserlerinin bulunmuş olduğuna; Hitit kabartmalarında sıkça rastlanan iki yüzlü baltanın Antik Yunan kabartmalarında çoğu kez Amazonlara ait bir silah olarak gösterildiğine; Grek eserlerinde Amazonların serpuş gibi tepelerine birer kule biçimli başlık takmış olarak gösterildiklerine, öte yandan Hititlerin ana tanrıçasının kendi kabartmalarında bir taş giymiş olarak gösterildiğine; eski Anadolu'da kadınların sosyal, siyasal, dinsel ve askerlik bakımından üstünlüklerine; dini otoritenin çoğu kez kadınlara ait olduğuna ve soyun babadan değil, anadan geldiğine işaret etmektedir. Bu teze, Amazonlara ait bilinen bütün mitler, bazı kronolojik uygunsuzluklar hariç, uymaktadır²⁵.

Akdeniz'in dört bir yöresine yayıldıkları bütün bir kolonizasyon dönemi boyunca, her yerde karşılaştıkları anaerkilliği koruyan halkları Grekler daha yakından tanıdıkça, Amazon kelimesi de yayılmıştır. Diğer bir deyişle başlangıçta Hattuşa'daki savaş tanrısının hizmetkarı olan Amazonlar, genişleyen Antik Grek kültürü çevresinde ortaya çıkan bütün öteki anaerkil öğeleri (Lydialı Omphale, Lemnoslu Hypsiyle, Asur

Kraliçesi Semiramis, Mısır ve Ethiopia'nın kraliçeleri ve ana kraliçeleri, Massagetlerin Kraliçesi Tomyris ve Arabistan, Libya, İtalya, Galya ve İspanya'daki birçok ilkel kabilenin, yetenekli, gözü pek kadınları) beklide Amazon kadınları olarak tek bir söylencesel bir kavram ile özümsemiştir²³.

Attika Siyah ve Kırmızı Figür Seramiğinde Grek - Amazon Savaşları "Amazonomakhia"

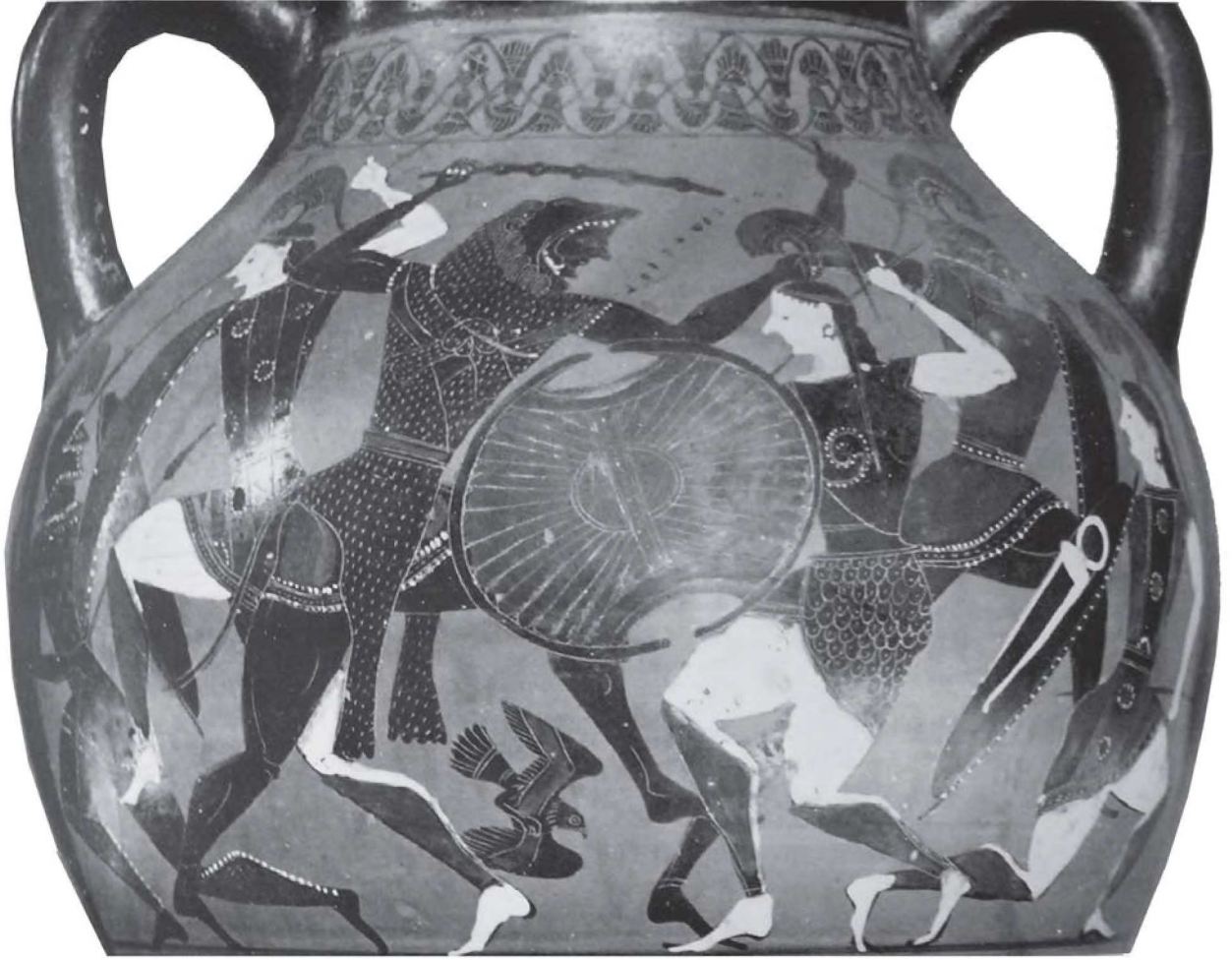
Attika siyah figür seramiğinden önceki dönemde yapılan en erken Amazon betimi, Tiryns'de parçalar halinde bulunan ve M.Ö. 760-750'ye tarihlenen yuvarlak pişmiş toprak bir adak kalkanının üzerinde görülmektedir²⁷ (Resim: 1). Birçok kısmı kayıp olan kalkanın üzerinde iç içe çavuş motifleriyle doldurulan yuvarlak sahnede yer alan dört kişiden ortadaki iki savaşçı diğer figürlerden büyük resmedilmiştir. Ortadaki erkek figürü muhtemelen Akhilleus²⁸, karşıdaki figür ise Amazon Kraliçesi Penthesilea olmalıdır. Kalkanın korunmuş kısmı üzerine bir mızrak ile sağa doğru atak yapan figürün ön kısmındaki yazı ve kraliçenin önündeki yazı tam olarak okunamamaktadır. Yandaki savaşçılar ise bu figürlere yardım etmektedir. Sahnede Akhilleus kılıcını kaldırmış, sol eliyle saçlarından tuttuğu Penthesilea'ya son darbesini vurmaktadır. Penthesilea'ya ise sol elindeki mızrakla kendisini korumaya çalışmaktadır. Penthesilea'nın arkasındaki Amazonun ise sağ elinde kalkan sol elinde ise muhtemelen mızrak bulunmaktadır. Başında miğfer bulunan Akhilleus ve yandaşı kısa peplos giymiş ve aynı zamanda sakallıdırlar. Penthesilea ve yandaşı ise kısa tunik giymiş ve her ikisi de miğfer takmışlardır. Figürler

oldukça geniş kemer takmışken, Akhilleus boynundan asılı kılıç kını taşımaktadır. Figürlerin üst kısmının giysili ya da çıplak olup olmadığı belli değildir.

Resim 1: Adak kalkanı-Tiyns- M. Ö. 760-750 (Pumpf. A., Malerei Und Zeichnung Der Klassischen Antike, Berlin, 1953, Taf. 5).

Amazonların işlendiği en erken eserlerden biriside, Beazley tarafından Berlin Ressamı'na verilen Bologna'dan bir amphoradır²⁹ (Resim 2). Üst kısımda lotus palmet motifleriyle sınırlandırılan sahnenin ortasında Andromache'nin miğfer sorgucunu tutarak miğferini çıkarmak için sağa doğru büyük bir adım atan, kısa khiton üzerine aslan postu giymiş, sağ elinde keule tutan Herakles görülmektedir. Herakles'in sağında yer alan Kraliçe Andromache, sol elinde Boeothia kalkanı, sağ elinde mızrak ile Herakles'e karşı koymaktadır. Herakles'in solunda, sol elinde kalkan bulunan Amazon, sol ayağıyla güçlü bir şekilde Greklinin sağ bacağına basmış, sağ elindeki mızrağını saplarken resmedilmiştir. Bu saldırı karşısında Grek hoplitinin savunma gücü kırılmıştır. Andromache'nin sağındaki hoplit kıyafetli Telamon, sağındaki Amazonu, vazunun sol kısmında görülen betime benzer bir şekilde alt etmek üzeredir. Andromache kısa tunik üzerine balık puluna benzeyen bir

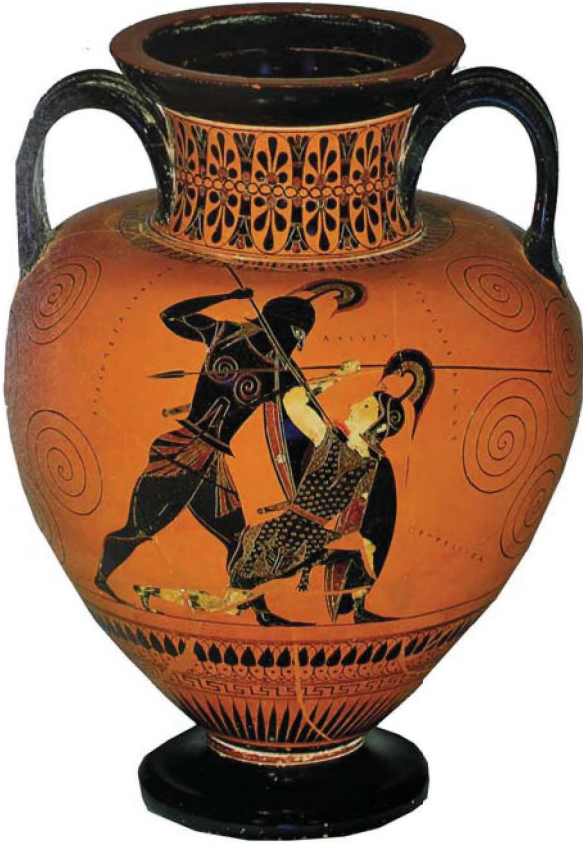
Resim 2: Amphora-Bologna Müzesi (Laurinsich. L., "Museo Civico Di Bologna", *Cospsvs Vasorum Antiquorum*, Fas. 1, Bologna, 1930, 1, Tav. 3).

zırh giymektedir. Sahnedeki bütün Amazonlar siyah dizliktir. Betimde sanatçı Herakles'in Andromache'yi öldürüş anını işlemiştir. Herakles'in ayakları arasındaki kartal, mücadelenin nasıl biteceğine işaret eder. Yani mücadeleye Herakles kazanacaktır. Sanatçı, altı kişinin sahneye yerleştirilmesine olanak sağlamıştır.

Akhilleus ve Penthesilea'yı konu edinen siyah figürde elimizdeki tek örnek Vulci'den bulunmuş, British Museum'da yer alan bilingual amphoradır³⁰ (Resim: 3). Vazonun omuz kısmına iç içe sarmallarla sınırlandırılmış alana işlenen betimde, siyah figürün son dönemlerinde önemli eserler veren Exekias'ın, Akhilleus-Penthesilea mücadelesini oldukça

etkileyici bir şekilde işlediği görülmektedir. Amphora üzerinde, Akhilleus Penthesilea'yı omzundan yakalamış ve mızrağını boynuna saplamıştır. Boynundan yaralanan Penthesilea son bir hamleyle mızrağını savurmaktadır. Sahnenin büyük bir kısmına sadece iki figürün resmedilmesi, sanatçının bu figürleri oldukça büyük işlemesine olanak sağlamıştır. Figürlerin ifadesine yardımcı olan çizgiler dikkatli seçilmiş, Penthesilea'nın yüzü, cepheden gözleri ve bedeninin açık bölümlerinde beyaz boya kullanılmıştır. Başındaki yüzü açık bırakan zarif tolgada, kulaklar içinde bir aralık bırakılmış olduğu görülmektedir. Penthesilea'nın üzerinde zırh bulunmamaktadır. Ancak, bedenini sıkıca saran kısa bir khiton giydiği ve onun

üzerindeki panter derisi oldukça dikkat çekmektedir. Akhilleus'un gömleğinin etek bölümündeki pilelerde dönüşümlü olarak, biri açık diğeri koyu olmak üzere çift renk kullanılmıştır. Kalkanlardaki dörtte üç profilden gösterim, iç kısmın bir parça görülmesini sağlamaktadır.

Resim 3: Amphora-British Müzesi (Robertson. M. A., History of Greek Art II, Combridge University Press, 1975, Fig. 40c).

Duris Ressamı'nın boyadığı Brüksel'de yer alan M.Ö. 490-480 tarihlerine verilen kantharos³¹ siyah figürde sıkça işlenen Herakles-Amazons mücadelesinin kırmızı figürde de sevilerek işlendiğini göstermektedir (Resim: 4). Sahnede en solda yer alan sol elinde kalkan tutan Amazon, sağ elindeki kılıcıyla kraliçesini korumak için Herakles'e saldırı yapma hazırlığı içerisindeyken resmedilmiştir. Vazonun ortasında yer alan aslan postu giymiş, sol

elinde yay, sağ elinde kılıç olan Herakles, sağ elindeki kılıcıyla, solundaki Amazon kraliçesinin bağrına darbe indirmek üzeredir. Herakles'in sağında ise diz çökmüş bir Amazon, Herakles'e ok atar halde iken betimlenmiştir. Okçu Amazonun yanında sol elindeki kalkanı üzerinde aslan betimi bulunan Amazon, sağ elindeki mızrağını Herakles'e fırlatırken görülmektedir. Sahnenin en dikkat çekici yanı ise, siyah figür örneklerinde Herakles her zaman solda, Amazon kraliçesi ise sağda resmedilmekte iken bu sahnede figürler yer değiştirmiştir. Sahnede bütün Amazonlar tepeliksiz miğfer takmaktadır ve kısa khiton üzerine zırh giymişlerdir.

Resim 4: Kantharos-Brüksel Müzesi- M.Ö. 490-480 (Boardman. J., Siyah Figürlü Atina Vazoları (Çev. G. Ergin), Homer Kitabevi, İstanbul, 2002, Res. 298).

M.Ö. 460-450 tarihlenen ve Beazley tarafından Berlin Hydria Ressamı'na verilen New York'tan bir kalyx kraterin³² üst gövdesine işlenen betimde, siyah figürde resmedilmeyen Theseus ve Amazonlar mücadelesi konu edilmiştir (Resim: 5). Diğer Herakles ve Akhilleus'un mücadelesinin aksine Theseus'un konu edildiği sahneler Attika vazo ressamları tarafından oldukça özgün biçimde yorumlanmıştır. Sahnede

Resim 5: Kalyx krater-New York Müzesi- M.Ö. 460-450 (Buschor, E.,Griechische Vasen, München, 1940, 195, Abb. 214).

en soldaki Grekli, daha önce Attika kırmızı figür seramiğinde hiç görülmeyen uzun bir mızrakla, at üzerinde bulunan Amazon Kraliçesi Antiope'yi korumaya çalışan Amazona saldırmaktadır. Kraliçe Antiope'nin sağında elinde çift ağızlı baltasını başının üzerine kadar kaldırmış, sol elinde pelta bulunan bir Amazon daha bulunmaktadır. Kraliçenin solunda ise sağ elinde mızrak olan, dizleri üzerine yere düşmüş, yaralı bir başka Amazon resmedilmiştir. En sağdaki grupta ise iki eliyle çift ağızlı baltaya sarılmış Grekliye hücum eden bir Amazona yer verilmiştir. Sahnede savaş aleti olarak kılıç kullanılmıştır. Mitolojik açıdan bakıldığında, savaş alanında Theseus yer almadığından dolayı, muhtemelen Antiope grubun lideridir ve henüz kaçırılmamıştır. Antiope'nin bindiği atın cepheden gösterilmesi, sanatçının derinlik verme açısından oldukça başarılı olduğunu gösterir.

Woolly Satrys Ressamı'nın boyadığı düşünülen New York'taki volütlü kraterin³³ a yüzünde, ortada kalkanı içten verilen Theseus, çift ağızlı baltayla kendisine saldıran Amazonlara karşı sağ elindeki mızrakla kendini savunmaktadır (Resim: 6). Hemen solunda atlı bir Amazon tarafından yaralanmış yerde yatan bir Grekli bulunurken, en soldaki iki figür savaşa hazırlanmaktadır.

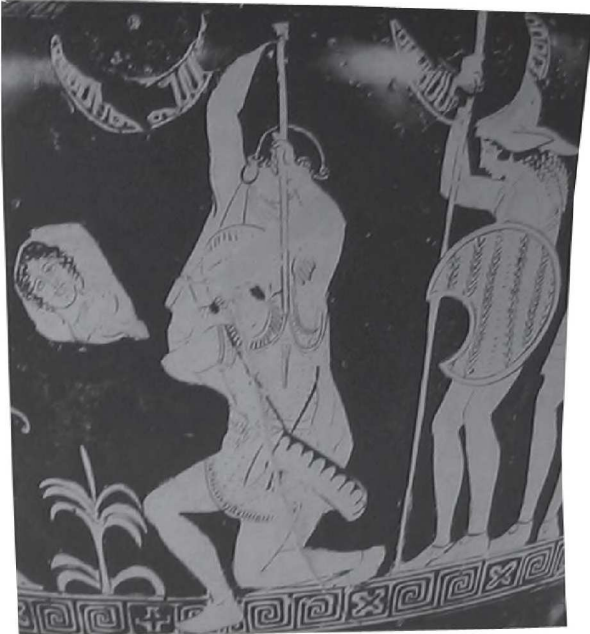
Sahnenin devamı olan b yüzünde bir Yunanlı tarafından omzuna kılıç saplanan Amazon, diz çökmüştür (Resim: 7). Bu grubun hemen sağında, sağ elinde mızrak, sol elinde ise pelta bulunan iki Amazon, yandaşının öldürülüşünü tedirginlik içerisinde seyretmektedir.

Vazonun c yüzünde quadrigaya binmiş bir Amazon, savaş alanına dolanmaktadır (Resim: 8). Atların arkasında yer alan Yunanlı savaşa hazırlanmaktadır.

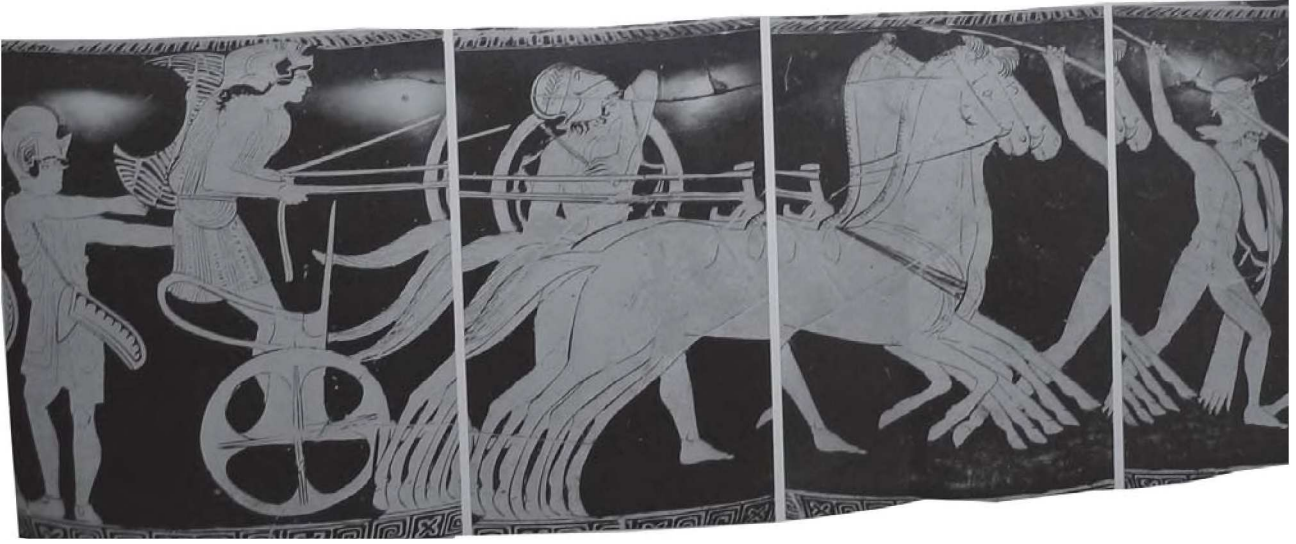
Resim 6: Volütlü krater a yüz -New York Müzesi (Dörig, J., "Die Frühe Klasik", Die Griechische Kunts, München, 1984, 122, Abb.166).

Aynı kabın d yüzünde ise mızrak darbesiyle yere yığılan bir Amazon bulunmaktadır (Resim: 9). Sağındaki soylu Yunanlıya, bir Amazon saldırmaktadır. Theseus'un içten ve solundaki yandaşının dıştan gösterilen kalkanı defne dalı ile süslenmiştir. Sanatçının birçok figürü aynı sahneye sığdırması vazoda en göze çarpan yeniliktir. Vazonun kulpları altına denk gelen kısmında ağaç ve otların işlenmesi olayın doğal bir ortamda gerçekleştiğini göstermektedir.

Resim 7: Kraterin b yüzü

Akhilleus-Penthesilea'nın kırmızı figürde temsil edilen örneği, M.Ö. 500 tarihlerinden, Berlin Ressamı'nın Citita Castellano'da ele geçirilmiş ve New York'ta sergilenen kalpsidir³⁴ (Resim: 10). Vazonun üst gövdesine işlenen betim, figür ayrıntısındaki özensizlik ve sahneyi kullanma açısında başarısızlıktan dolayı Akhilleus - Penthesilea grubunun kırmızı figürdeki en erken örneği olmalıdır. Sahnenin sol kısmında çıplak resmedilen Akhilleus, sol elindeki yayına yaslanmış yaralı Penthesilea'ya sağ elindeki mızrağıyla saldırmaktadır. Akhilleus, savaş donanımı olarak mızrak, miğfer, kılıç ve içten gösterilen kalkan kuşanmıştır. Sağ bacağı ve sağ göğsünün altından yaralanan miğferli Penthesilea, khiton giymektedir. Sol elinde yay olan kraliçenin duruş açısı Herakles-Andromache vazo sanatında sıkça resmedilen mücadelesini anımsatmaktadır. Penthesilea aldığı darbelerinde etkisiyle sağ elini yukarı kaldırarak Akhilleus'tan merhamet dilemesi, sanatçının bu mücadele sahnesinin son evresini işlediğini göstermektedir.

Resim 8: Kraterin c yüzü

Resim 9: Kraterin d yüzü

Resim 10: Kalpis-New York Müzesi-M.Ö. 500- (Furtwangler, A.- Reichhold, K., Griechische Vasenmalerei, München, 1932, 1, Taf. 6).

Sonuç

Antik kaynakların hiçbiri Amazonların öyküsünü başından sonuna kadar kesintisiz bir şekilde anlatmaz. Her biri konunun ilgi çeken kısmına değinip, bazı izahatlarla geçiştirmişlerdir. Amazonların iki kavmi, ayrı ve birleşmez tarihleriyle Yunan Mitolojisini güzelleştirmiştir. İlk önce Kuzey Afrika kıyılarında, kayıp bir adanın yerlileri olan Libya Amazonları gelir. Sonraki kavim ise Azak Denizi çevresinde ortaya çıkar ve Karadeniz'in güney kıyılarına yerleşir ve daha sonra da Anadolu'da imparatorluk kurarlar. Antik Çağda Libyalı Amazonlarla ilgili efsaneler az olmasına karşın, Anadolu Amazonları hakkında oldukça fazla efsane vardır. İki kavimde farklı zamanlarda Anadolu'da mücadele verir. Herakles her iki kavimle de savaşır. Ülkeleri Herakles tarafından istila edilenler Anadolu Amazonları'dır.

Siyah figürün ilk dönemlerinde Herakles-Amazonlar mücadelesi oldukça fazla işlenmesine karşın, geç dönemlerde Theseus ve Amazonların sevilerek resmedildiği görülmektedir. Antik kaynaklarda sıkça bahsedilen Akhilleus-Penthesilea mücadelesini anlatan vazoların ise az olduğu görülmüştür.

Sanatçıların Herakles'in ve Akhilleus'un Amazonomakhia'sını genelde şablondan çıkmış gibi tek düze işlemesine karşın, Theseus'un Amazonomakhia'sını oldukça değişik tarzda sunduğu görülmüştür. Bu da Ressamların mitolojiyi değişik yorumladıklarını göstermektedir.

Siyah figürde figürlerde elbiseler genelde Yunan özelliği gösterirken, kırmızı figürde sanatçıların doğulu öğeleri de kullandıkları görülmektedir.

SUMMARY

The Amazons were a race of warrior women within Ancient Greek civilization. Though their origins remain in dispute, the lands most connected to the Amazons are Libya, Thermiscrya, which is on the Anatolia peninsula of Turkey, and the Black Sea region. To what extent the Amazons settled into the Black Sea region has not been fully ascertained. Some sources say they reached as far south as Libya, some to the Anatolia peninsula, others as far west as the Mongolian region of Eurasia. These accounts are further conflicted by the later Greek accounts of the Amazons. According to the Greek accounts, when the Greeks themselves began to settle into the area of the black sea, they found no Amazons. There are several myths surrounding the Amazons in Ancient Greek mythology. These myths often involve a mythic hero, a battle, and later, a defeat of the Amazons. Of the three most known myths were, the account Diodorus gives of the Amazons in Atlan-tis, the twelve labors of Hercules, and Theseus and Penthesileia. There are many other myths about the Amazons, but the above are the main ones.

KAYNAKÇA VE NOTLAR

* Arş. Gör. Hüseyin METİN, Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Arkeoloji Bölümü, Burdur/ TÜRKİYE

e-mail: hmetin@mehmetakif.edu.tr

- 1 Erhat, A., Mitoloji Sözlüğü, Remzi Kitapevi, 2003, 32.
- 2 Umar, Bilge., İlkçağda Türkiye Halkı, İnkılâp Kitapevi, İstanbul, 1999, 157.
- 3 Kabağaçlı, C. Ş., Anadolu Efsaneleri, Bilgi Yanınevi, Ankara, 2001, 20.
- 4 Heredotos, Herodot Tarihi, (Çev. Müntekim Ökmen) T. İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2004, IV, 110-117.
- 5 Mascetti, M. D., The Song of Eve: Mythology and Symbols of the Goddess, Simon & Schuster, 1990, 21; Grimal, P., Mitoloji Sözlüğü, İstanbul, 1997, 61; Cömert, B., Mitoloji ve ikonografi. Ayrac Yayınları, Ankara, 1999, 75; Köhlmeier, M., Tanrıların Masalları, Yurt Yayınları, Ankara, 2001, 397; Erhat 2003, 32; Graves, R., Yunan Mitleri, Say Yayınları, İstanbul, 2004, 443; Fink, G., Antik Mitolojide Kim Kimdir?, İlya Basım Yayın, İz-mir, 2004, 46; Bayladı, D., Mitoloji Sözlüğü, Say Yayınları, İstanbul, 2005, 53-54.
- 6 Derenberg, E - Saggio, E., Dictionnaire des Antiquites Grecques et Romaines, Pa-ris, 1919,52; Can, Ş., Klasik Yunan Mitolo-jisi, İnkılâp Yayınları, İstanbul, 1997, 190; Grimal, 1997, 62; Cömert 1999, 75; Umar, 1999, 157; Necatigil, Mitologya, Koç Yayınları, İstanbul, 2002, 144; Erhat, 2003, 32; Graves, 2004, 443; Bayladı, 2005, 54.

- 7 Kabağaçlı, 2001, 20.
- 8 Graves, 2004, 443.
- 9 Kabağaçlı 2001, 21.
- 10 Grimal 1997, 61; Erhat 2003, 32; Boysal, Y., Görsel İlyada, Ankara, 2004, 104; Graves 2004, 604.
- 11 Sobol, D. J., Yunan Mitolojisinde Amazonlar, Öteki-Açı, İstanbul, 1999, 36; Bayladı, 2005, 53.
- 12 Semiramis söylencesini esinlendiren Ermenilerin ana tanrıçası ile ilişkiliydi. Yunanlılar Amazonları Kafkasya'ya doğru izlerken, Artemis'in Kafkasya kökenli olduğunu benimseyen bir geleneği izlemiş olabilir. Bir yer adı olan Kizkal'ah, kız kalesi, bugün hala Ermenistan ve Azerbaycan'da topraktan setlerle kaplı tepeler için kullanılan yaygın bir addir. Thomson, C., Tarih Öncesi Ege II, (Çev. Celal Üster), Payel Yayınları, İstanbul, 1995, 203.
- 13 Kozanoğlu, M. T., Yunan Mitolojisi, Mitologya Yayıncılık, İstanbul, 1994, 159; Thomson, 1995, 200; Can, 1997, 172; Cömert 1999, 75; Umar 1999, 157; Kabağaçlı 2001, 19; Carpenter, T., Antik Yunanda Sanat ve Mitoloji, Homer Kitabevi, İstanbul, 2002, 127; Necatigil, 2002, 144; D'Andria, F., Hierapolis Arkeoloji Rehberi, Ege Yayınları, İstanbul, 2003, 232; Erhat, 2003, 32; Graves, 2004, 443; Schwab, Klasik Yunan Mitolojisinin En Güzel Örnekleri I-II, İly Ba-sım Yayın, İzmir, 2004, 164.
- 14 Umar, 1999, 157;
- 15 Umar 1999, 158; Karadeniz Kappadokia'sı, İnkılap Kitabevi, İstanbul, 2000, 12.
- 16 Thomson, 1995, 200.
- 17 Derenberg, E. -Saglio, E., Dictionnaire des Antiquites Grecques et Romaines, Paris 1919, 52; Umar 1999, 158; 2000, 12.
- 18 Sicilyalı Diodoros Gorgo'lar konusunda değişik bir yorum öne sürer: Gorgo'lar Amazonlar gibi savaşçı bir soy olduğunu,
- 19 Atlant'lara (Atlantis) yakınlarında bir ülkede yaşadıklarını, Amazonlar kraliçesi Myrina'nın yönetimi altında Atlant'ları yendikten sonra, çeşitli sebeplerde Gorgo'lar ile savaşa itilmiş, Gorgo'lar yenildikleri halde kısa sürede toparlanıp Amazonları püskürtmüştür. Sobol, 1999, 22-23; Erhat, 2003, 118.
- 20 Thomson, 1995, 200; Umar, 1999, 158; 2000, 12.
- 21 Bean, G. E., Eski Çağda Ege Bölgesi, (Çev. İnci Delemen), İstanbul, 2001, 22; Bayladı, 2005, 54.
- 22 Thomson, 1995, 202; Umar, 2000, 12-14.
- 23 Lethaby, W. R., "The Earlier Temple of Artemis at Ephesus", Journal of Hellenistic Studies, London 1880, 1-37
- 24 Lethaby, 1880, 10.
- 25 Umar, 1999, 160.
- 26 Kabağaçlı, 2001, 29-30.
- 27 Keraralı Nayarlar anaerkil toplum düzenini I. Dünya Savaşı sonrasına kadar korudular. Güzellikleri, özsaygıları ve incelikleri dillere destan Nayar kadınları, Brahminlerden (Brahman adı

verilen Hint rahiplerinin karıları) yani aynı ülkenin ataerkil egemenlik altındaki kadınlarından çok daha fazla sağlıklı bir tipi temsil etmektedirler. Erkeklerle boy ölçüşebilecek bir zeka, kişilik ve bedensel sağlamlık düzeyine erişmişlerdir. Ehrenfels, O. R., *Mother-Right in India*, Oxford, 1941, 58-59.

- 27 Pumpf, A., *Malerei Und Zeichnung Der Klassischen Antike*, Berlin, 1953, Taf. 5; Bothmer, D. W., *Amazons in The Greek Art*, Oxford, 1957, 1, Pl. 1; Dörig, J., "Die Frühe Klasik", *Die Griechische Kunts*, München, 1984, 82, Abb. 131.
- 28 Kahramanların Amazonlar ile yaptığı savaşların mitosu için bakınız: Metin, H., *Attika Seramiğinde Dört Büyük Mitolojik savaş Betimi*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Erzurum, 2007.
- 29 Laurinsich, L., "Museo Civico Di Bologna", *Cospvs Vasorum Anqvorum*, Fas. 1, Bologna, 1930, 1, Tav. 3; Brinkmann, V., "Herakles in der Schlacht der Olympischen Götter gegen die Giganten", *Herakles*, München, 2003, 128, Abb. 18-3.
- 30 Robertson, M., *A History of Greek Art II*, Combridge University Press, 1975, Fig. 40c; Simon, E., *Die griechischen Vasen*, München 1981, Abb. 75; Dörig, 1984, 104, Taf. 14; Pedley, J. G., *Greek Art*, Combridge, 2001, Fig. 6.70; Carpenter,

T., *Antik Yunanda Sanat ve Mitoloji*, (Çev. B. M. Ünlüoğlu), Homer Kitabevi, İstanbul, 2002, 213, Res. 321; Boysal 2004, 104-106, Res. 62.

- 31 Vegner, M., *Duris, Münster*, 1968, Abb. 20; Simon 1981,, Abb. 162; Boardman, J., *Siyah Figürlü Atina Vazoları* (Çev. G. Er-gin), Homer Kitabevi, İstanbul, 2002, Res. 298; Brinkmann, 2003, 139, Abb. 18-11.
- 32 Buschor, E., *Griechische Vasen*, München, 1940, 195, Abb. 214; Bothmer 1957, 165, Pl. 74-2; Beazley, J. D., *Attic Red Figure Vase-Painters*, Oxford, 1963, 429; Richter, G. M. A., *Perspective in Grek And Roman Art*, London, 1971, 23, Fig. 89; Dörig 1984, 122, Abb. 167.
- 33 Richter, G. M. A., *Red Figure Athenian Vases in the Metropolitan Museum of Art*, Oxford, 1936, 126-127, Pl. 97-98; Dörig, 1984, 122, Abb. 166.
- 34 Furtwangler, A.- Reichhold, K., *Griechische Vasenmalerei*, München, 1932, 1, Taf. 6; Richter, 1936, 38, Pl. 16; Bothmer, 1957, 144, Pl. 70-1; Beazley, 1963, 140; Cardon, C. M., "The Gorgos Cup", *American Journal of Archaeology*, Vol. 83, 1979, Pl. 26, Fig. 14; Schefold, K.-Jung, F., *Die Sagen Von Den Argonauten, Von Theben, Und Troia, in der Klassischen und Hellenistischen Kunts*, München, 1989, 241-242, Abb. 217.